

İSTİKLÂL MARŞI

şair onun milletin varlığıyla beraber ebedî istiklâlini müjdeler. Şair üçüncü ve dördüncü kıtalarda Türk milleti adına konuşmakta, ebedî hürriyet aşkı ve imanıyla Batılılar'ın maddî güçlerine direneceğini söylemektedir. Türk askerine hitap eden beşinci ve altıncı kıtalar, üstünde yaşadığımız yerlerin alelâde bir toprak değil vatan olduğunu, onların düşmana çiğnetilmemesi gerektiğini telkin eder. Yedinci ve sekizinci kıtalarda şair sevilen pek çok şey kaybedilse bile vatanın kaybedilmemesini ve ezan seslerinin kesilmemesini niyaz eder. Dokuzuncu kıtada bu duası kabul edildiği takdirde kendi ruhunun da vecd içinde yükseleceğini söyler. Nihayet son kıtada yine bayrağa dönerek ona ve milletine ebediyen çoküş olmayacağını, hürriyetin ve istiklâlin ebediyen onun hakkı olduğu müjdesini tekrar eder. Tam bir bütünlük gösteren şiirde mecaz ve semboller de ifadeyi zenginleştirmiştir.

Milletin iradesine ve Allah'ın müminlere vaad ettiği zaferin er geç gerçekleşeceğine inanan Mehmed Âkif'in şiirindeki özelliklerden biri de millî ve ulvî değerlerle dinî motifleri dengeli bir şekilde kıtalara yerleştirmesidir. Bayrak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, millet, ırk, vatan, kahramanlık gibi millî kavramlarla iman, şehâdet, helâl, cennet, hudâ, ezan, mâbed, vecd gibi dinî motifler birbiriyle uyum halinde zengin bir belâgatle kullanılmış, böylece Millî Mücadele'yi gerçekleştiren halkın ruhunda mevcut iki önemli kavram İstiklâl Marşı'nın da iki temel temasını oluşturmuştur.

Millî marş olarak kabulünden sonra İstiklâl Marşı'na zaman zaman bazı eleştiriler yöneltilip yerine çağdaş bir marş yapılması gibi teklifler yapılmışsa da bunlar her defasında çoğunluğun tepkisiyle karşılanmıştır. Bu gibi polemiklerin önünü almak için 1982 anayasasının 3. maddesine, "Türkiye Devleti'nin millî marşı 'İstiklâl Marşı'dır" bendi eklenmiştir.

İstiklâl Marşı'nın çeşitli açılardan yapılmış pek çok açıklama, tahlil ve yorumundan başlıcaları şunlardır: "İstiklâl Marşı Üzerine Bir Tahlil Denemesi" (Nalbantoğlu, s. 186-200); Mehmet Kaplan, "Türk İstiklâl Marşı" (Hisar, sy. 88 [Mayıs 1971], s. 4-6); "İstiklâl Marşı" (Millî Kültür, sy. 9 [Eylül 1977], s. 6-9); Ayhan Songar, "İstiklâl Marşımızın Psikanalizi" (Türk Edebiyatı, sy. 113 [Mart 1983], s. 11-12); Nihad Sâmî Banarlı, "İstiklâl Marşı'nın Mânası" (Kültür Köprüsü, İstanbul 1985, s. 327-358); "İstiklâl Marşı'nın Tahlili" (Türk Ede-

biyatı, sy. 158 [Aralık 1986], s. 56-58); Ertuğrul Düzdağ, *İstiklâl Marşı ve Çanak-kale Şehidleri Şiirlerinin Açıklaması* (İstanbul 1986, s. 7-10); Beşir Ayvazoğlu, *İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası* (s. 55-63); Orhan Okay, "İstiklâl Marşımız ve Mehmed Âkif" (Safahat, Ankara 1992, s. 443-446); Ridvan Canım – Etem Çalık, *Mehmed Akif ve İstiklâl Marşı* (İstanbul 1995, s. 25-82); Yaşar Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili* (Ankara 1998, s. 291-393); Mahmut Toptaş, *Âkif'in Diliyle Açıklamalı İstiklâl Marşı* (İstanbul 1999); İsa Kocakaplan, *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Akif Ersoy* (İstanbul 1999, s. 22-48).

BİBLİYOGRAFYA :

TBMM Zabıt Certidesi, Ankara 1945-54, VIII, 434; IX, 12-14, 85-90; Eşref Edib [Fergan], *Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri*, İstanbul 1962, I, 152-165; Muhiddin Nalbandoğlu, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul 1964; Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme*, İstanbul 1966, s. 62-77; Mahmut Goloğlu, *Cumhuriyet'e Doğru: 1921-1922*, Ankara 1971, s. 113-121; Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 128-133; Beşir Ayvazoğlu, *İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası*, İstanbul 1986, s. 20-63; a.mlf., "İstiklâl Marşı", *Altın Kapı*, İstanbul 2001, s. 58-70; M. Emin Erişirgil, *İslâm-ı Bir Şairin Romant*, Ankara 1986, s. 359-367; Mehmet Önder, "İstiklâl Marşı Bestesi ile İlgili Belgeler", *Mehmet Âkif İlmî Toplantısı: Bildiriler*, Ankara 1989, s. 203-213; Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmed Akif Ersoy: Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1991, s. 96-99; Mehmet Doğan, *Câ-*

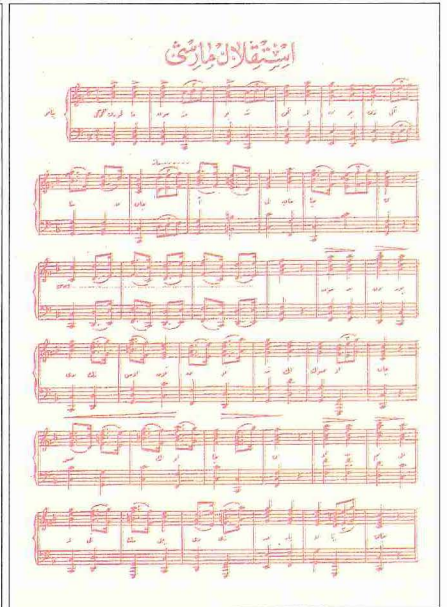
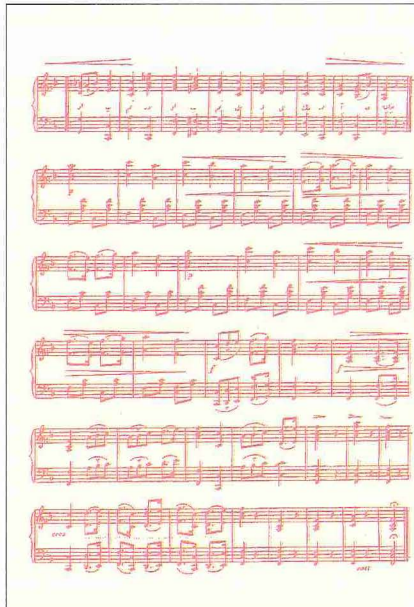
mideki Şair Mehmed Akif, İstanbul 1998, s. 107-120; M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar I*, İstanbul 2000, s. 115-137; Sebahattin Ağaladağ, "T.B.M.M. Tutanaklarına Göre İstiklâl Marşı'nın Kabulü", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, I/1, Konya 1994, s. 221-232; Fethi Tevetoğlu, "İstiklâl Marşı", *TA*, XX, 400-401; Mehmet Kaplan, "İstiklâl Marşı", *TDEA*, V, 28-32.

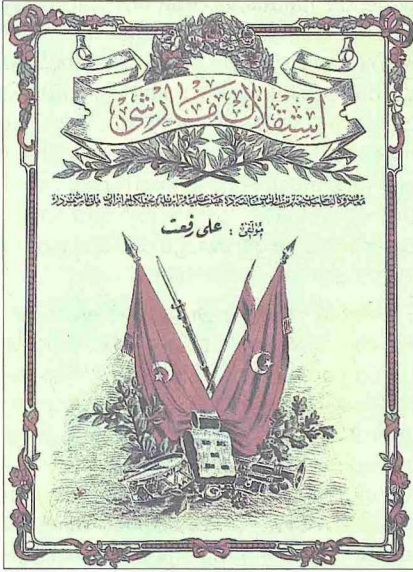

M. ORHAN OKAY

□ MÜSİKİ. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12 Mart 1921 tarihli toplantısında Mehmed Âkif'in (Ersoy) yazdığı İstiklâl Marşı'nın millî marş olarak kabulünden bir gün sonra meclis ikinci reisi Abdülhak Adnan (Adivar) imzasıyla bestesi için gereken çalışmaların yapılması Maarif Vekâleti'ne bildirildi. Vekâlet aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) Umum Merkezi'nce 500 lira ödüllü bir beste yarışması açılmasına karar verilerek gerekli duyuru yapıldı. Tanınan sürenin sonunda Marif Vekâleti'ne eli beş beste ulaştı (Mayıs 1922). Bestekârlar arasında isimleri tesbit edilebilenler şunlardır: Ali Rifat (Çağatay), Ahmet Yektâ (Madran), İsmail Zühtü, Rauf Yektâ Bey, Mehmet Zâti (Arca), Kâzım (Uz), Mehmet Baha (Pars), Mustafa (Sunar), Sadettin (Kaynak), Giriftzen Âsım Bey, Bedri Zabaç, Necati (Başara), Hüseyin Sadettin (Arel), Hasan Basri (Çantay), Muallim İsmail Hakkı Bey, Ab-

Ali Rifat Çağatay'ın İstiklâl Marşı bestesinin notası (Nuri Özcan arşivi)

Ali Rifat Çağatay'ın İstiklâl Marşı bestesinin kapağı
(Nuri Özcan arşivi)

dükkadir (Töre), Halit Lemi (Atlı), Ahmet Cemalettin (Çinkılıç), Mehmet Suphi (Ezgi), Osman Zeki (Üngör).

Bestekârların bu çalışmalarını İstanbul'daki bir kurula havale etmek üzere meclisten izin isteyen Maarif Vekili Mehmet Vehbi (Bolak), milletçe ıstırap içerisinde bulunulan şu günlerde marştan daha önemli işlerin olduğu şeklinde itirazlarla karşılaştı. Bunun üzerine yapılan müzakerelerin ardından meclis reisinin, eserleri Ankara'daki bir müzik heyetine inceletme teklifi olumlu karşılandı. Ancak Ankara'da böyle bir heyet bulunmadığından bestelerin değerlendirilmesi konusu bir süre ertelendi. Bu arada bestelerin Paris Müzik Akademisi'nce seçilmesi fikri ortaya atılmış, Maarif Vekâleti, Telif ve Tercüme Heyeti reisliğine gönderdiği 9 Haziran 1922 tarihli yazısında marş besteleri arasından Paris'e gönderilecek eserlerin seçilmesini istemiş, ancak milletvekilleri tarafından pek hoş karşılanmayan bu karardan da vazgeçilmiştir.

Öte yandan yurdun çeşitli bölgelerinde İstiklâl Marşı'nın değişik besteleri okunmaya başlanmıştı. Edirne ve civarında Ahmet Yektâ'nın, İstanbul'un Rumeli yakasında Mehmet Zâtî'nin, Anadolu yakasında Ali Rifat'ın, İzmir ve Eskişehir'de İsmail Zühtü'nün, Balıkesir ve yöresinde Hasan Basri'nin, Ankara ve civarında Osman Zeki'nin bestelerinin okunduğu bi-

linmektedir. İstiklâl Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından İstiklâl Marşı'nın bestelenmesi meselesi yeniden gündeme geldi. Bunun üzerine Maarif Vekâleti, 12 Şubat 1923 tarihinde İstanbul Maarif Müdürlüğü'ne gönderdiği bir yazıyla, mevcut marş bestelerinin İstanbul'da Müsiki Encümeni Reisi Ziyâ Paşa'nın başkanlığında kurulacak bir komisyona incelettirilerek uygun bestenin seçilmesini istedi. Komisyon çalışmalarını 12 Temmuz 1923'te tamamladı ve Ali Rifat Çağatay'ın bestesi İstiklâl Marşı olarak kabul edildi. Bu seçime itiraz edildiyse de beste 1930 yılına kadar çalınıp söylendi. Aynı yıl, Maarif Vekâleti tarafından resmî kuruluşlara gönderilen bir tamimle bundan böyle Riyâset-i Cumhur Müsiki Heyeti şefi Osman Zeki'nin İstiklâl Marşı bestesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî marşı olarak kabul edildiği bildirildi.

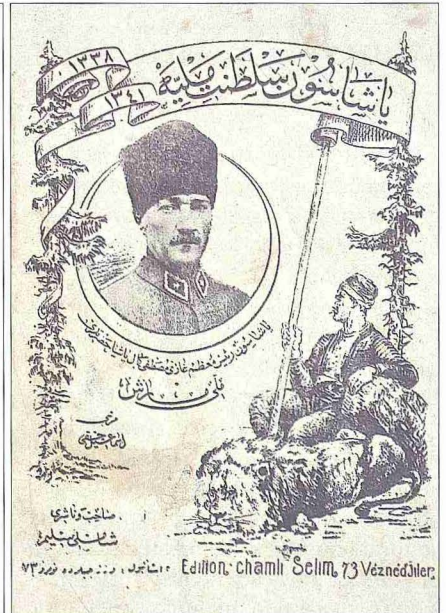
Osman Zeki (Üngör) bu marşın bestesi-ne, İzmir'in düşman işgalinden kurtarılışının ardından bir arkadaşının süvarilerin İzmir'e girişini heyecanla anlatmasının verdiği coşku ile başladığını, birkaç gün içerisinde besteyi tamamlayıp Viyana Konservatuarı direktörüne gönderdiğini ve ondan olumlu cevap aldığını söylemiştir. Armonik düzenlemesi kompozitör Edgar Manas, bando düzenlemesi İhsan Servet Künc'er'e ait olan marşın bestelen-

mesi esnasında Osman Zeki'nin özellikle Edgar Manas'tan yardım gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Edgar Manas hâtıralarında, 1922 yılı sonlarında Osman Zeki'nin marşın melodisini kendisine getirerek eser üzerinde yardımcı olmasını istediğini, ancak besteyi incelediğinde prozodi yönünden çok aksaklıklarla karşılaştığını ve bu konuda bir hayli çalıştığını belirtmiştir.

Osman Zeki, İstiklâl Marşı bestesindeki ritmin marş formu esaslarına göre ağır olduğu konusundaki tenkitlere verdiği cevapta, stüdyodaki kaydı esnasında teknisyenlerin marşın süratli olmasından dolayı plağın ancak yarısını doldurduğunu, bu sebeple devamına bir marş daha kaydedilmesinin gerektiğini söylemeleri üzerine bu teklifi kabul etmeyip, "Kayıtta marş biraz ağır çalınırsa plak dolar, daha sonra plak dinlenirken cihaz biraz hızlıya ayarlanarak istenilen ritim elde edilir" dediğini belirtmektedir. Ancak marş plaklarının üzerinde bu konuda herhangi bir uyarı bulunmadığından bu sistem uygulanmamış, böylece plaktaki ağır ritim hâfizalara yerleşerek marş bu şekilde icra edilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubunun 7 Mayıs 1940 tarihinde yapılan oturumunda, İstanbul milletvekili Osman Şevki Uludağ'ın marşın bestesinin orijinal

Muallim İsmail Hakkı Bey'in İstiklâl Marşı bestesinin kapağı ve notası (Nuri Özcan arşivi)

İstiklâl
Marşı'nın
günümüzdeki
bestesini
yapan
Osman
Zeki Üngör

olmayıp Carmen Silva adlı bir operetten alındığı yolundaki iddiasıyla başlayan eleştirilerin ardından zaman zaman prodü hataları ve ritminin ağırlığı gibi gerekçeler öne sürülerek marşın değiştirilmesi yönünde polemikler ortaya çıkmışsa da Osman Zeki Üngör'ün bestesi halen Türkiye Cumhuriyeti'nin millî marşı olarak çalınıp söylenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhiddin Nalbandoğlu, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul 1964; Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 194-196; Ethem Üngör, *Türk Marşları*, Ankara 1965, s. 70-74; Yaşar Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, Ankara 1998, s. 278-287; Osman Şevki Uluoğlu, "İstiklâl Marşı Hakkında", *MM*, sy. 74 (1954), s. 42, 55, 59; Mehmet Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", *Türk Edebiyatı* (Mehmed Âkif Anıt Sayısı), sy. 158, İstanbul 1986, s. 34-38; Mehmet Kaplan, "İstiklâl Marşı", *TDEA*, V, 29-30.

NURİ ÖZCAN

İSTİKRÂ (الاستقرار)

Tikel önermelerden
tümel bir sonuca ulaşmasını sağlayan
akıl yürütme yöntemi.

Sözlükte "bir şeyin durumunu ve özelliklerini öğrenmek için araştırma yapma, çaba harcama" anlamına gelen **istikrâ** mantıkta tikelden (cüz'î) tümele (küllî), özelden genele, tek tek olguların bilgisinden bu olguların dayandığı kanunların bilgisine götüren zihinsel işlem için kullanılan bir terimdir. İstikrâyı Hârizmî "bir tümeli bütün tikelleri vasıtasıyla tanıma", İbn Sînâ, "bir tümelin tikellerine ait hükme dayanarak o tümel hakkında bir hüküm verme", Gazzâlî, "tümel bir kavram altındaki birçok tikeli gözden geçirerek sonunda bu tikelerde ortak bir hüküm bulmak suretiyle söz konusu tümel hakkında aynı yargıda bulunma" (*Mî'yarü'l-*

ilm, s. 115) şeklinde tanımlamışlardır. Mantık açısından dolaylı istidlâl yollarından biri olan istikrâda öncüller araştırma ve inceleme yoluyla elde edildiği için yöntemle bu ad verilmiştir. İstikrâ karşılığında Batı dillerinde *induction*, Türkçe'de **tümevarım** terimleri kullanılmaktadır.

İstikrâ işlemiyle zihin, tikel varlık ve olayları incelemek suretiyle genel bir hükümün (kanun) ortaya konması doğrultusunda çaba gösterir. Bir kanun en azından önceden farzolan bir genelliğin ifadesi, bir olgunun başka bir olguyu takip etmesi ve mutlak surette onunla birlikte bulunması demektir. Dolayısıyla olgulardan kanunları, genel hükümleri çıkarmak sadece tikel olandan tümeli çıkarmak değil aynı zamanda olağan olandan zorunlu olanı çıkarmak anlamına gelir. Şu halde istikrâ, bütünü kapsayan genel bir hükme ulaşabilmek için tikellerin tamamını veya bazısını araştırmak suretiyle işleyen bir yöntem, diğer bir ifadeyle zihnin tikellere dair hükümlerden altında bu tikellerin bulunduğu tümel hakkında bir yargıya geçişidir. Meselâ bakır, demir, altın ve gümüşten her birinin ısı etkisiyle genleştiğini ve bunların hepsinin maden olduğunu bildikten sonra, "Bütün madenler ısıtılınca genleşir" hükmüne varmak; aynı şekilde gramerde kelime kavramının isim, fiil ve edatlardan oluştuğunu, isim, fiil ve edatın da anlamlı sözcükler olduğunu bildikten sonra bütün kelimelerin anlamlı sözcükler olduğu hükmüne varmak birer istikrâdır.

İstikrânın hem duyum hem düşünmeye (zihin) ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim madenlerin ısıdan nasıl etkilendiğini bilmek istediğimizde önce madenleri teker teker ısıtmak suretiyle deneyden geçiririz. Bundan sonra sıra zihni safhaya gelir. Akıl yürütme, yani elde edilen veriler üzerinde hüküm verme sürecinin işlediği bu safhada tikeller arasındaki ortaklığın neden kaynaklandığını (sebeb) keşfetmek suretiyle sebep-sonuç (illet-ma'lûl) ilişkisinin kuralları çerçevesinde genel bir hükme ulaşılır. Bu ilmî istikrâdan başka avamın bazı sıradan tecrübelerden, aynı türden tek tek tecrübeler arasındaki ortak noktalardan hareketle bunların bütünü hakkında hüküm vermesine de istikrâ denmektedir. Meselâ tek tek cisimlerin hareket halindeyken durduklarının görülmesinden sonra bu gözlemlere dayanarak, "Hareket halindeki her cisim sonunda duracaktır" şeklinde

genel bir hükme varmak böyledir. Buna karşılık bilim adamı, hareket halindeyken duran cisimlerin sürünme sebebiyle durduğunu bildiği için yukarıdaki hükmü onaylamaz ve kendi hükmünü, "Hareket halindeki bütün cisimler herhangi bir sebep tarafından engellenmedikçe hareketine devam eder" şeklinde ortaya koyar. Bu örneklerde görüldüğü gibi ilmî istikrâ avamî istikrayı çürütebilmektedir.

Mantıkçılar istikrâyı tam ve eksik (nâ-kıs) diye ikiye ayırırlar. Tam istikrâ bir bütünün parçalarının tamamını, bir tümelin kapsamındaki tikellerin hepsini inceleyerek o bütün ve tümel hakkında genel bir hükme varmak şeklindeki akıl yürütme olup kesin bilgi ifade eder. Meselâ, "Bitkiler, hayvanlar ve insanlar teneffüs ederler; bilinen bütün canlı varlıklar bitkiler, hayvanlar ve insanlardan ibarettir; şu halde bütün canlı varlıklar teneffüs ederler" şeklindeki akıl yürütme tam istikrâdır. Aristo'ya göre kıyasta orta terim vasıtasıyla büyük terimle küçük terim, istikrâda ise küçük terim vasıtasıyla büyük terimle orta terim karşılaştırılarak sonuca ulaşılır. Onun verdiği örnekle, "İnsan, at ve katır uzun ömürlüdür; insan, at ve katır safrasız hayvanların tamamıdır; o halde bütün safrasız hayvanlar uzun ömürlüdür" şeklindeki ifade istikrâ olduğu halde, "Safrasız hayvanlar uzun ömürlüdür; insan, at ve katır safrasız hayvanlardır; şu halde insan, at ve katır uzun ömürlüdür" ifadesi -aynı terimlerden oluşmasına rağmen- kıyastır. Tam istikrâyı "kıyâs-ı mukassim, kıyâs-ı burhânî, istikrâ-i hakikî, istikrâ-i müstevî" gibi adlar da verilmektedir.

Eksik istikrâ bir tümelin kapsamındaki tikellerin bir kısmını inceleyerek örnekleme yöntemiyle o tümel hakkında genel bir hükme varmak şeklindeki akıl yürütmedir. Meselâ bazı hayvanların besinlerini çiğnerken alt çenesini hareket ettirdikleri gözlemine dayanarak her hayvanın besinlerini alt çenesini hareket ettirerek çiğnediği şeklinde bir sonuca varmak eksik istikrâdır. Bu tür bir istikrâ sadece zan ifade eder, bu yöntemle ulaşılan sonuç kesin değil ihtimallidir (*a.g.e.*, s. 118). Nitekim timsah besinlerini çiğnerken üst çenesini hareket ettirir. Eksik istikrâyı "büyültücü tümevarım" veya "bilimsel istikrâ" da denmektedir. Tabiat kanunlarına genellikle eksik istikrâ ile varılmaktadır. İbn Sînâ da bunun yaygın istikrâ türü olduğunu söyler (*en-Necât*, s. 106).